

УДК 338.439

Горбачьов М.О., здобувач PhD з економіки, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах глобальних кліматичних змін, енергетичної кризи та геополітичної нестабільності традиційна модель продовольчої безпеки, що базувалася виключно на фізичних запасах зерна, виявилася неефективною та вразливою до зовнішніх шоків. Європейська практика демонструє перехід до інтегрованого підходу, де гарантії доступності продовольства нерозривно пов'язані з екологічною стійкістю сільського господарства, скороченням харчових втрат і розвитком локальних ланцюгів постачання. Особливої ваги набуває досвід ЄС у створенні децентралізованих систем резервування, «зелених» державних закупівель і механізмів підтримки регіональних виробників як інструментів пом'якшення наслідків військових та економічних криз. Таким чином, вивчення та адаптація європейських практик формування продовольчої безпеки є важливим для розбудови національної стійкої системи, здатної забезпечити населення якісним продовольством без виснаження природного капіталу майбутніх поколінь.

Метою роботи є систематизація провідних європейських підходів до забезпечення продовольчої безпеки для подальшої імплементації цих інструментів у національну політику сталого розвитку.

Європейська модель продовольчої безпеки принципово відрізняється від традиційного підходу, що фокусувався виключно на фізичній доступності калорій. Сучасні практики ЄС (особливо в рамках стратегії «Farm to Fork» – «Від ферми до виделки») визначають продовольчу безпеку через триєдину формулу: достатність, безпечність та сталість. Це означає, що держава має гарантувати не просто наявність їжі, а її виробництво без виснаження ґрунтів, з мінімальним використанням хімії та з урахуванням кліматичних цілей.

Успішний розвиток національної економіки на сьогодні важко уявити без ефективного розвитку сільського господарства [2]. Ключовим висновком криз (COVID-19, енергетична криза, агресія РФ) стало розуміння того, що глобалізовані ланцюги постачання надзвичайно вразливі. Європейські практики акцентують на розвитку локальних (регіональних) продовольчих систем.

Політика «продовольчого суверенітету» реалізується через субсидування коротких ланцюгів постачання, що дозволяє державі забезпечити базовими продуктами населення навіть у разі блокади морських портів або розриву міжнародних контрактів. У цьому контексті для України важливою є міжнародна допомога у відновленні зруйнованої портової інфраструктури та також посилення її обороноздатності, постійна підтримка безперервного обслуговування комерційної та цивільної портової інфраструктури [3].

Замість архаїчної моделі гігантських зерносховищ, ЄС впроваджує практики децентралізованого страхового резерву з обов'язковою ротацією («first in, first out»). Важливим аспектом є екологізація резервів: створення банків насіння традиційних культур, що є більш стійкими до засухи чи хвороб. Це дозволяє державі не просто пережити голодний період, а швидко відновити виробництво в нових кліматичних умовах, що відповідає сталій моделі адаптації.

Європейська практика демонструє, що підвищити доступність продовольства можна не лише через збільшення виробництва, а через різке скорочення втрат. Імплементация Директиви про запобігання харчовим втратам (2018/851) зобов'язує країни-члени звітувати про їх рівень. Державна підтримка банків продовольства, податкові стимули для передачі ще придатної, але нереалізованої продукції соціальним закладам та заборони на знищення ліквідної їжі супермаркетами – все це збільшує загальний обсяг доступних ресурсів без додаткового навантаження на екосистему.

Сталий розвиток вимагає від європейських держав розриву зв'язку між цінами на енергоносії та вартістю продовольства. Практики включають будівництво біогазових станцій на відходах АПК (що дає енергію для виробництва і добрива) та створення агрофотогальванічних парків (вирощування тіньюлюбних культур під сонячними панелями). Це дозволяє державі підтримувати рентабельність виробника без зростання кінцевих цін.

Однак, досить часто наявність політичних ризиків для інвестованого капіталу та нестабільне економічне становище, що залежить від податкової політики, не стимулює залучення інвестицій у державу [1].

Європа використовує систему державних закупівель (школи, лікарні, армія) як важіль формування безпеки. Використання квот на локальну та органічну продукцію в тендерах (наприклад, 40% шкільних обідів мають бути з ферм у радіусі 150 км) створює гарантований ринок збуту. Це знижує ризики неплатоспроможності аграріїв та забезпечує стабільність надходжень, що в довгостроковій перспективі надійніше за прямий імпорт дешевих аналогів.

Ефективна європейська практика – створення наглядових рад з

продовольчої безпеки (Франція, Італія), які мають доступ до реальних угод. Держава відстежує не тільки біржові ціни, але й націнки в мережах. При різкому зростанні маржі (коли фермер отримує копійки, а полиця дорожчає на 200%) вводяться антимонопольні заходи або тимчасове регулювання націнки, що захищає доступність продуктів для малозабезпечених верств населення.

Таким чином європейські практики демонструють, що сучасна продовольча безпека у контексті сталого розвитку – це динамічна система, що включає біорізноманіття ґрунтів, декарбонізацію логістики, соціальну інклюзію та короткі регіональні ланцюги. Для держав, що прагнуть інтеграції в європейський простір, ключовим висновком є необхідність заміни політики екстреного імпорту на довгострокові інвестиції у стале сільське господарство, зменшення втрат та енергонезалежність місцевих виробників.

Література

1. Румик І.І. (2012). Оцінка загроз продовольчої безпеки України Збірник наукових праць «Вчені записки Інституту економіки та права «КРОК». 2012. №32(2). С. 137-143. <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/statti/199-otsinka-zahroz-prodovolchoi-bezpeky-ukrainy>
2. Румик І.І. Стратегія фінансової підтримки продовольчого виробництва. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №4(56). С. 64-73. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-56-64-73>
3. Спільне комюніке з продовольчої безпеки. Саміт-2024. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/29/53/e0bb6b4a256181b28b27cfc100927048_1725468674.pdf